

ГЕНЕЗА СТАНОВЛЕННЯ МЕТОДИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті представлено генезу концептуальних засад і провідні положення видатних постатей щодо розвитку художньо-мовленнєвої діяльності, еволюції становлення та шляхів подальшого розвитку методики художньо-мовленнєвої діяльності при підготовці фахівців дошкільної освіти відповідно до визначених періодів у історико-педагогічному дискурсі. Обґрунтовано процес становлення і розвитку методики художньо-мовленнєвої діяльності, як галузі педагогічної науки, відповідно до розробленої періодизації: I період – друга пол. XIX ст. – кін. XIX ст.; II період – кін. XIX ст. – I пол. XX ст.; III період – друга пол. XX ст. – 90-ті рр. XX ст.; IV період – 90-ті рр. XX ст. – поч. XXI ст. Авторами наголошено, що виокремлені концепти вкладу видатних педагогів про художньо-мовленнєву діяльність посприяли осмисленню загальної картини, провідних тенденцій і закономірностей генезису досліджуваної проблеми та спрямували дослідження на створення структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з використання поетичних творів у процесі художньо-мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: генеза, методика організації художньо-мовленнєвої діяльності, періодизація, використання поетичних творів, підготовка майбутніх вихователів.

GENESIS OF THE METHODOLOGY OF ART-LINGUISTIC ACTIVITY IN THE SCIENTIFIC-PEDAGOGICAL DISCIPLINE

The article presents the genesis of conceptual foundations and leading positions of outstanding figures in the development of artistic and speech activity and the evolution of formation and ways of further development of the method of artistic and speech activity in the preparation of specialists in pre-school education in accordance with certain periods in the historical-pedagogical discourse. The process of formation and development of the method of artistic and speech activity as a branch of pedagogical science, in accordance with the developed periodization is grounded. The period – is the second half nineteenth century – end nineteenth century; II period – end nineteenth century – and half twentieth century; the third period – is the second half twentieth century – 90 years twentieth century; IV period – of the 90's of the twentieth century – beginning XXI century The authors emphasize that the isolated concepts of the contribution of the outstanding teachers on the artistic and speech activities contributed to the comprehension of the general picture, the leading tendencies and patterns of the genesis of the problem under study, and directed research on the creation of a structural and functional model for the training of future educators of pre-school education institutions to work on the use of poetic works in the artistic process – language activities.

Key words: genesis, methodology of organization of artistic and speech activity, periodization, use of poetry works, preparation of future educators.

Змістовне дослідження генези становлення підготовки майбутніх вихователів до використання поетичних творів у художньо-мовленнєвій діяльності дітей потребувало ретельного опрацювання широкого спектру джерельної бази. Обґрунтуванню сутності базових понять дослідження та сприяли систематизації джерел, які мають концептуальне значення у дослідженні окресленої проблеми, сприяли порівняльний і системно-змістовний аналіз наукових джерел.

З погляду авторів «Словника іншомовних слів» і «Глумачного словника української мови», поняття «генеза» трактується як генезис; походження, зародження, виникнення, процес утворення [9, с. 85]. Генезис, у, чол. р. походження, виникнення, становлення [13, с. 49], в іншому науковому джерелі генеза (генезис) (від грец. genesis – походження) розглядається як походження, становлення і розвиток явища, об'єкта, що привів до певного стану, виду. Отже, будемо розглядати генезу, як процес становлення змісту та методики художньо-мовленнєвої діяльності до використання поетичних творів у роботі з дітьми. Адже, за словами А. Володимирського, «Поглибити своє «Я» за рахунок минулого і продовжити його в думках про майбутнє це надзвичайно змістовне, красиве та підбадьорююче завдання для швидкоплинної сучасності».

Історико-педагогічний дискурс потребує системного аналізу джерельної бази наукового дослідження. Сьогодні існують різні підходи до класифікацій джерельної бази наукових досліджень. У виробленні власного підходу до впорядкування джерел ми спиралися на концепцію Д. Раскіна, який зазначав, що «від глибини та зумовленості класифікації джерел залежить, зрештою, і ефективність способів і методів їхнього дослідження, тобто доведеність і достовірність результатів історичного вивчення. Класифікація та систематизація історичних джерел також, як і типологія інформації, що досліджується, виступаючи одним із етапів наукового дослідження, є невід'ємною частиною кожної сучасної наукової дисципліни» [9, с. 85-89]. На зазначених наукових засадах під джерельною базою розуміємо використані нами джерела, які дозволили всебічно проаналізувати наукову проблему підготовки майбутніх вихователів до використання поетичних творів у художньо-мовленнєвій діяльності та сприяли вирішенню окреслених завдань. Відтак, джерельну базу наукового дослідження ми об'єднали у такі групи: 1) джерела нормативно-правового характеру; 2) дидактичні джерела; 3) наукові джерела; 4) періодичні видання; 5) довідкова література.

Не претендуючи на цілісне наукове історико-педагогічне дослідження у науковій статті, ми намагалися виокремити концептуальні засади, концепти розроблені видатними постатями у розвитку художньо-мовленнєвої діяльності дітей та дослідити еволюцію становлення і розвитку методики художньо-мовленнєвої діяльності при підготовці фахівців дошкільної освіти (це представлено на таблицях 1.; 2; 3; 4).

Періодизація розвитку – фундаментальна проблема будь-якої науки. Під періодизацією розуміємо логічний поділ часу функціонування методики художньо мовленнєвої діяльності дітей на відносно самостійні окремі періоди, що характеризуються якісними новоутвореннями й відображають як загальні закономірності розвитку суспільства, так і специфічні за своїм змістом, і виокремлюються на підставі важливих об'єктивних показників переходу від одного періоду до наступного. Неоднорідність таких показників і переходів зумовлює наявність у межах періодів етапів і стадій розвитку. Розвиток розглядаємо як керований діалектично суперечливий процес функціонування

знань й отримання нового знання, що відбувається під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників.

Аналіз педагогічних (Л. Батліна, В. Курило, С. Попиченко, М. Равкін, Б. Ступарик, В. Струманський та ін.) і лінгводидактичних (І. Бакаленко, Т. Садова, С. Яворська) досліджень засвідчив, що науково обґрунтованої періодизації становлення методики художньо-мовленнєвої діяльності як галузі педагогічної науки ще не розроблено, тому виникла необхідність визначити не лише хронологію розвитку предмета нашого дослідження, а й висвітлити процес здійснення означеної періодизації. Спираючись на теорію систем і синергетику, подали його як алгоритм, яким можна скористались і для періодизації розвитку будь-якої лінгводидактичної проблеми, якщо попередньо розглядати предмет дослідження як систему. Пошуки початкового етапу становлення методики розвитку художньо-мовленнєвої діяльності до використання поетичних творів у елементарних складових її розвинутої структури потрібно починати саме в ІІ половині ХХ ст., коли відбувалося визначення у змісті мовної освіти художньої літератури у соціально-культурних умовах розвитку держави, закладення фундаментальних засад методики художньо-мовленнєвої діяльності дітей, що мали на меті вирішення проблем навчання дітей рідної мови на принципах народності, зв'язку розвитку мовлення з мисленням, природовідповідності, дитиноцентризму (див. табл. 1.).

Генезу становлення методики художньо-мовленнєвої діяльності у науково-педагогічному дискурсі ми розглядаємо за напрямками художньо-мовленнєвого розвитку мовлення, змістовим наповненням художньо-мовленнєвої діяльності та педагогічними умовами її організації та проведення на лінії дошкільного дитинства. За допомогою герменевтичного та історико-педагогічного методу нами проаналізована еволюція та розроблена періодизація процесу становлення і розвитку методики художньо-мовленнєвої діяльності, визначена генеза концептуальних засад художньо-мовленнєвої діяльності та концепти видатних постатей щодо підготовки фахівців до роботи з поетичними творами.

Плеяда представників епохи освітнього відродження в Україні, вітчизняних подвижників-просвітителів ХІХ століття, діючи на українських землях під різними імперіями (Росії, Австро-Угорщини, Польщі), видавали перші читанки, букварі, наповнені народним фольклором, національною ідеєю. Саме тому одним із початкових етапів формування національної свідомості дитини, прищеплення духовних цінностей з раннього віку розпочинається із використання самотності художнього слова поетичного фольклору. Свого часу Леся Українка назвала поетичну мову найприроднішою [14, с. 114], очевидно, вбачаючи в мистецтві слова невдаваність, справжність, а відтак принадну необхідність. Як у поезії, так і в зразках прозового фольклору, слова поєднуються у такій художньосмисловій послідовності, що фрази (речення) можна легко проспівати. З цього приводу Н. Богданець-Білокаленко полемізує «За що полюбив український народ Тараса Шевченка ще в період його ранньої творчості? Очевидно, за народнопісенний стиль його поезій, що психологічними колізіями тексту наближалися до життєвих реалій селянина кріпака, даруючи надію на краще життя» [5; 8, с. 210]. Внесок видатних постатей у становлення методики напрямів художньо-мовленнєвої діяльності в історико-педагогічному вимірі представлено на табл. 1.

В історико-педагогічному дискурсі (I період – друга половина XIX ст.) вагоме місце займає постать К. Ушинського, котрий у дошкільній лінгводидактиці розглядається як засновник методики початкового навчання дітей рідної мови, а для предметного поля наукового дослідження важливо відзначити його заслуги як фундатора сучасної методики художньо-мовленнєвої діяльності дітей, адже він продукував використання усної народної творчості у розвитку дитячого мовлення; з-поміж методів і прийомів розвитку мовлення дітей визначав ознайомлення з образотворчим мистецтвом і читанням художньої літератури. Для предмету дослідження важливо підкреслити про «дві вимоги до використання поетичних творів, які, як зазначає К. Ушинський, на практиці суперечать одна одній: перша, щоб діти зрозуміли зразковий твір; друга, щоби діти його відчули. Довгі, докладні пояснення поетичного твору послаблюють його враження на почуття, а з іншого боку, враження на почуття можливе тільки тоді, коли зразковий твір абсолютно зрозумілий» [16, с. 225]. Мудрість педагогіки К. Ушинського у розв'язанні такої суперечності та уникненні труднощів шляхом продуманої попередньої роботи педагога щодо підведення до сприймання і розуміння поетичного твору, який передбачається читати дітям.

Таблиця 1

Вклад видатних постатей у становлення методики художньо-мовленнєвої діяльності (I період – друга пол. XIX ст. кін. XIX ст.) [1, с. 40-52]

Автор	Праці
Шевченко Т. (1814-1861)	«Южно-руський букварь» (1814-1861 pp.) <i>Для дітей:</i> «Встала весна...», «Тече вода з-під явора», «Думи мої, думи мої...», «Садок вишневий коло хати», «Зоре моя вечірняя...», «За сонцем хмаронька пливе...», «Барвінок цвів і зеленів», «Заповіт» та ін.
Потебня О. (1835-1891)	«Буквар»
Грінченко Б. (1863-1910)	«Українська грамотка до науки читання й писання»
Шашкевич М. (1811-1843)	«Азбука і abecadlo» (1836) , «Читанка для малих дітей» (1850) <i>Для дітей:</i> «Олена»
Духнович О. (1803-1865)	Створив перший систематизований підручник для народних вчителів. «Книжка читальна для початківців» (1847)
Одоєвський В. (1804-1869)	«Наука до науки. Книжка дідуса Іриня»; «Положення про дитячі притулки»; «Наказ особам, які безпосередньо завідують дитячими притулками»
Куліш П. (1819-1897)	Українська «Грамматика» (1854); (1861). У 1873 р. виходить «Руська читанка» у трьох книжках для середньої школи і гімназії О. Барвінського, до створення якої долучився український письменник і педагог П. Куліш.
Ушинський К. (1824-1870)	«Рідне слово» (книга і стаття), «Дитячий світ», «Перші заняття рідною мовою», «Про час початку навчання», «Організація початкового навчання», «Про наочне навчання» <i>Для дітей:</i> «Чотири бажання», «Півник з родиною», «Бджілка на розвідці», «Чуже яєчко», «Гадюка» та ін.
Срезневський І. (1812-1880)	«Про вивчення рідної мови взагалі й особливо в дитячому віці», «Правила навчання рідної мови», «Запорізька старина» (1833-1838).

Науковий методичний еталон роботи з поетичною загадкою подає видатний педагог у книзі «Рідне слово». К. Ушинський наставляє педагогів методичними вказівками: «Скільки цікавих і корисних для дитини пояснень можна зв'язати з поетичною загадкою: *зоря-зоряниця, красна дівиця, по лісу гуляла, ключі загубила; місяць бачив – не сказав, сонце бачило – підняло*. Припустимо, що дитина не відгадає, що ключі означає роса; але нехай вона пояснить: чому зорю називають красною дівцею, чому говориться, що зоря губить росу, чому місяць не підняв роси, як сонце піднімає росу?» [16, с. 271]. Отже, педагогічна спадщина К. Ушинського щодо предмета нашого дослідження дійова та сучасна.

Підвищення соціального статусу виховання на поч. ХХ ст., процес розширення педагогічного знання, зародження відносно самостійних галузей педагогіки (педологія, педагогічна соціологія, педагогічна аксіологія, порівняльна педагогіка та ін.) стимулювали педагогів до пошуку оптимального варіанту побудови навчально-виховного процесу з пошуками ефективних засобів навчання та виховання. Серед них вагоме місце відводилося художньому слову (див. табл. 2).

Ідея національної освіти – ключова у програмних документах діючих на той час урядів (1917–1920 рр.) – була спрямована на становлення української національної школи, розвиток педагогічної журналістики та видавництво науково-педагогічної літератури. Важливо відзначити про першого міністра освіти Української Народної Республіки (надалі – УНР) І. Стешенка, якому належали численні праці з проблем освіти, літератури та мистецтва, поетичні твори. І. Стешенко відводив велику роль у розбудові української національної школи. Він був упевнений, що педагога нової школи потрібно ретельно готувати. Виходячи з цього, важливим надбанням системи національної освіти стало відкриття восени 1917 р. Українського народного університету та Української науково-педагогічної академії. Дотично до теми зауважити, що сто років тому, у 1918 році українська гімназія імені І. Стешенка була відкрита у місті Кременець. І. Стешенко доводив думку про необхідність створити національну школу та запровадити українську мову в усіх сферах життя. Як свідчать наукові розвідки, коли під час революції 1905 р. з'явилась можливість видавати українську періодику в Україні, І. Стешенко разом зі своєю дружиною Лесею Українкою і М. Славінським започаткував гумористичний часопис «Шершень», а після його заборони – журнал «Гедзь» [15, с. 495].

Іван Франко у праці «Лист до галицької молодіжі» звертає увагу на важливість підручника фольклора, зокрема прислів'їв та приказок, які він назвав скарбом нашої мови, «коштовними перлинами» [18, с. 401]. І. Франко, вважаючи навчальну книгу рушієм освітнього процесу, мав прогресивні погляди щодо науковості її змісту та тих педагогічних засад, на яких ґрунтувалася тогочасна книга. Його поетичні твори прекрасний взірець для презентації поетичного слова майбутнім фахівцям дошкільної освіти зокрема та задля одухотворення освітнього процесу у вищій школі сьогодні.

Внесок видатних постатей у розвиток методики художньо-мовленнєвої діяльності (II період – кін. XIX ст. – I пол. XX ст.)

Автор	Праці
Степенко І. (1873-1918)	«Об украинской национальной школе»; «О так называемом украинофильстве»; «Холмская Украина и меры к её сохранению»; «Украинофилы», «Исторические промахи и украинский язык»; «Поэзия И. П. Котляревского» (1898); збірки поезій «Хуторні сонети» і «Степові мотиви» (1899 і 1901 рр.);
Франко І. (1856-1916)	«Лист до галицької молодіжи»;
Водовозова Є. (1844-1923)	«Розумове і моральне виховання дітей від першого вияву свідомості до шкільного віку» (1871-1913 рр.);
Фльорина Є. (1889-1952)	«Яка книжка потрібна дошкільнику» (1928 р.); «Живе слово в дитячому садку» (1933 р.); «Художнє слово дошкільнику» (1939, 1952 рр.);
Родников В.	«Дитяча література» (1916 р);
Русова С. Ф. (Ліндфорс) (1856-1940)	«Дошкільне виховання»; «Теорія і практика дошкільного виховання»; «Нові методи дошкільного виховання»; «Нова школа»; «Український буквар»; «У дитячому садку»; «Шевченко і малі діти»; «Про колективне та групове читання»; «Українські дитячі книжки»; «Серед рідної природи»;
Дорошенкова О.	«Дитячий садок» (1922 р.);
Ольжич О. (Кандиба) (1907-1944)	«Українське дошкілля»; «Дошкілля»;
Ващенко Г. (1878-1967)	«Загальні методи навчання» (1927 р.); «Виховний ідеал» (1940 р.); «Періоди в розвитку дитини і дитяча література».

На запит викликів сьогодення, пошуків ефективних методів навчання рідної мови засобами художньої літератури представлена монографія А. Богуш і Н. Маліновської «Лінгводидактична спадщина Софії Русової в сучасному дошкільному закладі» (2006 р.) [3], у якій вчені розглядають готовність майбутнього вихователя до творчого використання лінгводидактичної спадщини Софії Русової у практиці сучасного закладу дошкільної освіти. У педагогічній спадщині С. Русової розкрито вказівки щодо широкого використання у роботі з дітьми народного мистецтва, малих жанрів українського фольклору, кращих художніх творів, національної етнографії; садівниці (термінологія С. Русової), тобто вихователі повинні виховувати в дітей національну самосвідомість і ментальність, яка притаманна українській нації [3, с. 34].

Серед перших видань для професійної підготовки вихователів дошкільних закладів освіти до роботи з дитячою книгою загалом і поетичними творами зокрема відзначимо посібник Є. Фльориної (1939 р.) «Живе слово в дошкільних закладах», у якому вчена розглядає місце і значення живого слова у вихованні дитини-дошкільника, знайомить із різноманітними методами роботи з розвитку мови: розмовою, бесідою, розповіданням, художнім читанням, слуханням радіо.

Важливо зауважити, що слова Є. Фльориної «Оволодіння мистецтвом художнього читання і розповідання є професійним обов'язком кожного вихователя» є актуальними і в підготовці сучасних фахівців дошкільної

освіти [1, с. 35]. Для розвитку та навчання рідної мови Є. Водовозова, послідовниця ідеї К. Ушинського, виділяла низку спеціальних методів: розмову з дітьми, бесіди, розповіді, читання книжок, розучування віршів [7, с. 31]. Методичні поради Є. Водовозової не втратили своєї актуальності й нині, оскільки, звертають увагу на відповідальність молодих матерів, майбутніх вихователів щодо належної уваги до розвитку емоційно-почуттєвої сфери, органів чуття дитини засобами поетичного слова і живого спілкування.

Таблиця 3

Внесок видатних постатей у розвиток методики художньо-мовленнєвої діяльності (III період – друга пол. XX ст. 90-pp. XX ст.)

Автор	Назва праці
Тихеева Є. (1867-1949)	«Російська грамота» (1905), «Рідна мова і шляхи її розвитку» (1913), «Розвиток мовлення дошкільника» (1937, 1948, 1967, 1971, 1981), «Рідна мова та шляхи до її розвитку» (1913, 1923), «Ігри і заняття маленьких дітей» (1935, 1965). Розвиток мови дітей (раннього і дошкільного віку) (1972; 1981);
Покровська М.	«Рідне слово в дитячому садку» (1957 р.);
Рождественська В., Радіна Є.	«Виховання правильної мови у дітей дошкільного віку» (1968 р.);
Соловйова О.	«Методика развития речи и обучение родному языку в детском саду» (1966 р.);
Карпинская Н.	«Художественное слово в воспитании детей» (1972 р.).
Огієнко І. (1881-1971)	«Рідна мова», «Наука про рідномовні обов'язки», «Рідне навчання», «Українська граматики»;
Сухомлинський В. (1918-1970)	«Серце віддаю дітям», «Слово рідної мови», «Рідне слово», «Слово про слово», «Народження громадянина», «Батьківська педагогіка» та ін. <i>Для дітей:</i> «Добре слово», «Скажи людині: Здрастуй!», «Я хочу сказати своє слово», Чванькувата буква», «Співуча пір'їнка», «Ледача подушка» та ін.
Ветлугина Н.	«Эстетическое воспитание в детском саду» (1978 р.)
Лещенко О.	Лещенко О. М., Сухенко Є. К., Косма Т. В. «Методика розвитку рідної мови у дитячому садку» (1964 р.), «Методика навчання рідної мови і грамоти» (1972 р.).
Федоренко Л.	«Методика развития речи детей дошкольного возраста» (1977; 1984 рр.).
Бородич А.	«Методика развития речи детей» (1981 р.).
Логинова В., Максаков А., Попова М.	«Развитие речи детей дошкольного возраста» / за ред. Сохина Ф. А. (1984 р.).
Чуковський К. (1882-1969)	«Від двох до п'яти» (1986; 1988 рр.)
Богуш А.	«Методика розвитку мови в дитячому садку: навч. посібник для учнів педучилищ» / за ред. А. М. Богуш (1977 р.).

Підготовка майбутніх фахівців до роботи з розвитку мовлення, у тому числі методика роботи з художньою літературою окреслена у книзі Є. Тихеевої «Розвиток мовлення дошкільника» (1948 р.), у якій вчена вважає художню літературу чинником організованого впливу на навчання дітей рідної мови та визначає його першочерговим на етапі дошкільного дитинства, «навчання дитини починається набагато раніше, ніж її саджають за буквар і перо» [9, с.10]. У другому виданні книги Є. Тихеевої (1972 р.) попередній розділ «Вірші»

представлено рубрикою «Заучування віршів», у передмові до якої зазначено, що поряд із казкою і розповіддю (а можливо, навіть і вище) як чинник розвитку мовлення дітей повинен стати художній поетичний твір «стихотворение имеет то громадное преимущество, что оно действует на душу ребенка силой и обаянием ритма» [10, с. 135]. Є. Тихеева підкреслює, що навчання рідної мови треба поєднувати з вихованням у дітей любові до кращих художніх зразків рідної літератури. Виразне художнє читання допомагає дітям усвідомити невичерпне багатство рідної мови, сприяє тому, що діти починають активно ним користуватись. Так актуально звучать слова Є. Тихеевої, якими вона завершує розділ «Вірші»: «Поетичні твори потрібні дітям. Будемо їм давати найкраще і оберігати від всього бездарного» [9, с. 122]. Отже, педагогічний спадок Є. Тихеевої щодо підготовки фахівців до роботи з поетичними творами у процесі художньо-мовленнєвої діяльності дітей залишається актуальним для переосмислення та застосування в умовах сьогодення.

У праці Р. Жуковської («Чтение стихотворений в детском саду») висвітлюються питання методики читання, запам'ятовування та розучування віршів у дитячому садку, що дало можливість правильно визначити завдання, зміст роботи з розвитку рідної мови та уточнити, конкретизувати методику розвитку всіх сторін мови на заняттях. Посібник М. Боголюбської «Художнє читання і розповідання в дитячому саду» розкриває прийоми художнього читання та розповідання вихователя дітям, методику підготовки вихователя до виразного читання та методику організації занять [7, с. 211].

Таблиця 4

Розвиток методики художньо-мовленнєвої діяльності дітей в умовах сьогодення (IV період – 90-ті рр. XX ст. поч. XXI ст.)

Автор	Праці
Богущ А. та її наукова школа	Богущ А. М., Орланова Н. П., Зеленко Н. І., Лихолетова В. К. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім у дошкільному закладі, 1992. Богущ А. М., Котик Т. М. Методика навчання дітей української мови в дошкільному закладі. Практикум, 1994. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років (Монографія), 2004. Дошкільна лінгводидактика. Хрестоматія, 2005. Богущ А. М., Гавриш Н. В., Котик Т. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності у дошкільних навчальних закладах, 2006. Богущ А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови, 2007. Богущ А. М., Котик Т. М. Методика навчання дітей української мови в дошкільних навчальних закладах, 2008. Богущ А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі, 2008. Богущ А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи, 2008. Готуємо руку дитини до письма, 2009. Богущ А., Попова І. Розвиток образного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами поетичного гумору, 2014.
Маліновська Н.	Богущ А. М., Маліновська Н. В. Лінгводидактична спадщина Софії Русової в сучасному дошкільному закладі, 2006. Богущ А. М., Маліновська Н. В. Перші кроки грамоти:

	передшкільний вік, 2013. Бенера В. Є., Малиновська Н. В. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей, 2010, 2014.
Піроженко Т.	Мовленнєве зростання дошкільника, 1999. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника, 2010.
Луценко І.	Готуємось до мовленнєвого спілкування, 2001. Дитина і дорослий: вчимося спілкуватись, 2008.
Крутій К.	Створення мовленнєвого середовища: теоретичні засади і практична реалізація, 2006.
Калмикова Л.	Калмикова Л. О., Харченко Н. В., Дем'яненко С. Д., Порядченко Л. А. Розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку, 2007.
Калуська Л., Бабій Н., Пальона К.	Калуська Л., Бабій Н., Пальона К. Риторика у дитячому садку: науково-методичний посібник, 2011.
Бенера В., Швець О.	Бенера В., Швець О. Поетичні сходинки зростання: навчально-методичний посібник, 2018.

Сьогодні в педагогіці для визначення мовленнєвої діяльності, котра має яскраво виражену естетичну спрямованість, прийнятий термін «художньо-мовленнєва діяльність дітей». «За змістом така діяльність, пов'язана із сприйняттям літературних творів і їх виконанням, яка включає розвиток початкових форм словесної творчості (придумування розповідей і казок, загадок, римованих рядків), а також образності та виразності мовлення» [6, с. 36]. Для предмета дослідження важливо відзначити, що власне Н. Ветлугиній (у праці «Естетичне виховання у дитячому садку» (1978 р.)) належить обґрунтування та введення даного поняття у науковий обіг. Сучасна методика організації художньо-мовленнєвої діяльності в дошкільних навчальних закладах – це галузь педагогічної науки, яка вивчає особливості сприймання, запам'ятовування, розуміння і відтворення дітьми дошкільного віку змісту художніх творів, специфіку педагогічної діяльності, спрямованої на формування у дітей знань і навичок роботи з книгою, художнім текстом, уміння аналізувати художні тексти, зіставляти їхній зміст із власною поведінкою й поведінкою однолітків, розігрувати (декламувати, театралізувати, інсценувати) зміст художніх творів. Предметом методики є процес організації педагогом художньо-мовленнєвої діяльності дітей [4, с. 2].

На підставі дослідження сформованості наукового колективу дійшли висновку, що сучасний етап розвитку української дошкільної лінгводидактики характеризується найвищою за весь період її існування активністю науковців, чия діяльність безпосередньо інтегрується й скеровується академіком А. Богуш та її послідовниками, учнями, зусиллями яких закладено основи наукової школи з проблеми методики художньо-мовленнєвої діяльності дітей. Вважаємо, що саме існування такої школи сприяло створенню колективу однодумців, який діє в науковому просторі; її зусиллями й сформувалася нова наукова галузь педагогічної науки – методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей.

Виокремлення методики організації художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників як самостійної педагогічної дисципліни було зумовлено низкою чинників, а саме:

- діяльнісним підходом до роботи з художньою книгою в дошкільному закладі, що привело до виокремлення різних видів діяльності, пов'язаних із використанням художніх текстів у роботі з дітьми, як-от: художньо-мовленнєвої,

театрально-ігрової, театрально-мовленнєвої, мовленнєвотворчої, образотворчо-мовленнєвої, музично-мовленнєвої;

- збільшенням питомої ваги використання художньої літератури як на заняттях з художньо-мовленнєвої діяльності, так і на заняттях з усіх інших розділів програми, а також у процесі роботи в повсякденному житті (інших режимних моментів: ранковий підйом, прогулянки, друга половина дня, вечірні години, самостійна художня діяльність дітей, ранки, літературні вечори, розваги, виставки, ігри-драматизації та ін.);

- необхідністю теоретичного й наукового обґрунтування методики роботи з художніми текстами різних жанрів українських і зарубіжних письменників і з творами усної народної творчості [4, с. 12].

З огляду на останні наукові дослідження з проблем використання художніх творів у роботі з дошкільниками (М. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик, О. Монке та ін.) змістом роботи з художньої літератури є формування художньо-мовленнєвої компетенції дошкільника. Особливою складовою художньої літератури є література для дітей. За визначенням У. Гнідець, «самобутній, самодостатній літературний феномен» [7, с. 27], тому що має свої закони творення, свої особливості, своїм змістом і формою відповідає світосприйманню та інтелектуальному розвитку дітей різного віку: дошкільного, молодшого, середнього й старшого шкільного віку.

Отже, обґрунтовано процес становлення і розвитку методики художньо-мовленнєвої діяльності, як галузі педагогічної науки – закономірна, послідовна зміна в її теоретичному визначенні, практичній реалізації, структурних і змістових трансформаціях, відповідно до розробленої періодизації: I період – друга пол. XIX ст. – кін. XIX ст.; II період – кін. XIX ст. – I пол. XX ст.; III період – друга пол. XX ст. – 90-ті рр. XX ст.; IV період – 90-ті рр. XX ст. – поч. XXI ст. Досліджено генезу концептуальних засад і провідні положення видатних постатей щодо розвитку художньо-мовленнєвої діяльності та еволюцію становлення і шляхів подальшого розвитку методики художньо-мовленнєвої діяльності при підготовці фахівців дошкільної освіти відповідно до визначених періодів у історико-педагогічному дискурсі (табл. 5.).

Таблиця 5

Генеза розвитку змісту та методики художньо-мовленнєвої діяльності

Період	Концептуальні положення
I період – друга половина XIX століття	Обґрунтування значення рідної мови для виховання особистості, активні пошуки і розроблення головних принципів, методів і форм розвитку мовлення дітей, визначення у змісті мовної освіти художньої літератури у соціально-культурних умовах розвитку держави. Закладення фундаментальних засад сучасної методики художньо-мовленнєвої діяльності дітей, обґрунтовано необхідність збирання та вивчення народної творчості. Розроблення «паростків методики» використання художньої літератури: (прислів'я, приказки, примовки і загадки, казки, вірші) та розкриття методики роботи з ними. Видання перших систематизованих підручників для народних вчителів, вихід у світ перших книг для навчання і читання: читанки, букварі. В основі навчання домінування механічного заучування текстів.
II період – перша пол. XX ст.	Визначення концептуальних засади мовної освіти в умовах національного дитячого садка, використання національних засобів: твори українського фольклору у мовному вихованні особистості.

	<p>Закладено загально-методичні підходи до використання художньої літератури на заняттях у роботі з дітьми в авторських розробках вчених.</p> <p>Художня література як засіб національного виховання дітей. Провідним засобом мовленнєвого розвитку й навчання мови кращі зразки українського фольклору, мистецтва, художні твори, використання історико-культурної спадщини рідного народу, адаптація її до розуміння дітей.</p> <p>Впровадження навчальних курсів з використанням дитячої літератури, практичних занять у системі жіночої освіти в Україні, курсів з підготовки нянь до роботи з дітьми тощо.</p>
<p>III період – друга пол. XX ст. – 90-ті рр. XX ст.</p>	<p>Обґрунтування значення рідної мови для виховання особистості, активні пошуки і розроблення головних принципів, методів і форм розвитку мовлення дітей, визначення у змісті мовної освіти художньої літератури у соціально-культурних умовах розвитку держави.</p> <p>Закладення фундаментальних засад сучасної методики художньо-мовленнєвої діяльності дітей, обґрунтовано необхідність збирання та вивчення народної творчості.</p> <p>Розроблення «паростків методики» використання художньої літератури: (прислів'я, приказки, примовки і загадки, казки, вірші) та розкриття методики роботи з ними.</p> <p>Видання перших систематизованих підручників для народних вчителів, вихід у світ перших книг для навчання і читання: читанки, букварі. В основі навчання домінування механічного заучування текстів.</p>
<p>IV період – 90-ті рр. XX ст. – поч. XXI ст.</p>	<p>Актуалізація теоретико-методичних засад підготовки майбутніх фахівців до роботи з художньо-мовленнєвого розвитку дітей.</p> <p>Виокремлення художньо-мовленнєвої діяльності студента в окрему навчальну дисципліну «Художньо-мовленнєва діяльність» та ведення її до навчального плану спеціальності 012 «Дошкільна освіта».</p> <p>Розроблення інструментарію навчально-методичного супроводу студентів задля ефективності використання поетичних творів у процесі художньо-мовленнєвої діяльності дітей.</p> <p>Формування практичного компоненту (портфоліо), як складової підготовки майбутніх вихователя закладів дошкільної освіти, для роботи з поетичними творами у процесі художньо-мовленнєвої діяльності.</p>

Узагальнюючи, можемо сказати, що проаналізовані нами праці (представників зазначених періодів) є орієнтирами для наукових шукань і вироблення свого наукового підходу. Вони посприяли осмисленню загальної картини, провідних тенденцій і закономірностей генезису досліджуваної проблеми та спрямували дослідження на створення структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до роботи з використання поетичних творів у процесі художньо-мовленнєвої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенера В. Є. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей. Навчально-методичний посібник за кредитно-модульною системою організації навчального процесу для студентів напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» / В. Є. Бенера, Н. В. Маліновська. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2014. – 384 с.
2. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей [Текст] : підручник для студентів ВНЗ / А. Богуш, Н. Гавриш, Т. Котик. – К. : Слово, 2010. – 301 с.
3. Богуш А. М. Лінгводидактична спадщина Софії Русової в сучасному дошкільному закладі : монографія / А. М. Богуш, Н. В. Маліновська. – Одеса : ПНЦ АПН України – СВД М. П. Черкасов, 2006. – 134 с.

4. Богуш А. М. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей в дошкільних навчальних закладах освіти : навч. посіб. / А. М. Богуш, Н. В. Гавриш, Т. М. Котик. – К. : Слово. – 2011. – 300 с.
5. Богданець-Білоskalенко Н. І. Українська дитяча література. Маловідомі твори українських письменників II половини XIX ст. – I половини XX ст. : навч. посібн. – Вид. 2-ге, доповнене і перероблене / Н. І. Богданець-Білоskalенко. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2009. – 280 с.
6. Эстетическое воспитание в детском саду / [под. ред. Ветлугиной Н. А.]. – М, 1978. – С. 36.
7. Лещенко О. М. Методика навчання рідної мови і грамоти [Текст] : навч. посібник для студентів ВНЗ / О. М. Лещенко. – К. : Вища школа, 1972. – 238 с.
8. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці : монографія / Г. В. Беленька, О. Л. Богиніч, З. Н. Борисова та ін.; [за заг. ред. І. І. Загарницької]. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 210.
9. Раскин Д. И. Классификация историко-педагогических источников / Д. И. Раскин // Историографические и методологические проблемы изучения истории отечественной школы и педагогики: сб. науч. тр. / [под ред. Э. Д. Днепров и О. Е. Кошелевой]. Москва : АПН СССР, 1989. – С. 85–98.
10. Тихеева Е. И. Развитие речи дошкольника [Текст] : пособие для воспитателя дет. сада / Е. И. Тихеева. – 2-е изд. – М. : Просвещение, 1948. – 156 с.
11. Тихеева Е. И. Развитие речи детей (раннего и дошкольного возраста) [Текст] : пособие для воспитателя дет. сада / Е. И. Тихеева. – 4-е изд. – М. : Просвещение, 1972. – 175 с.
12. Теплов Б. М. Психологические вопросы художественного воспитания / Б. М. Теплов // Советская педагогика. – 1946. – № 6. – С. 282.
13. Тлумачний словник української мови / [укл. Ковальова Т. В., Коврига Л. П.]. – Харків : Синтекс, 2005. – 672 с.
14. Українська афористика Х – XX ст.; [під заг. ред. Івана Драча та Володимира Черняка]. – К. : Просвіта, 2001. – Т. 1. – С. 114.
15. Українська педагогіка в персоналіях – XIX століття / [за редакцією О. В. Сухомлинської] / навч. посібн. для студ. ВНЗ, у двох книгах. – К., 2005. – Кн. 1. – С. 495–500.
16. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. – В 2-х т. [Пер. з рос.] / [Редкол.: В. М. Столетов (голова) та ін. Склавав та підготував до друку Е. Д. Днепров; [за ред. О. І. Пискунова (відп. ред.) та інші]. – Т. 2. – К. : Радянська школа, 1983. – 359 с.
17. Фльорина Є. Живое слово в детском саду / Є. Фльорина. – М., 1939. – С. 85–89.
18. Франко І. Одвертий лист до галицької української молодіжі / І. Франко // Зібр. творів у 50-ти т. Київ, 1986. – Т. 45. – С. 401–409.

super.oksana7@ukr.net

Рецензент: д. пед. н., проф. Дем'янчук О. Н.